

NR 7 | 2023

RAPPORT

REGERINGENS LÖFTESBROTT

Känslomässig kommunikation möter
en grå författningspolitik

MAJA LUNDQVIST

tankesmedjan
TIDEN

ISBN: 978-91-89117-48-8

© Tankesmedjan Tiden 2023

Text: Maja Lundqvist

Foto: Jesper Frisk/TT

Grafisk form: Johan Resele

Inledning

Drygt ett år har gått sedan Ulf Kristerssons högerregering tillträdde och det andra riksdagsåret har påbörjats.

Kristerssons första år vid makten har i stor utsträckning kommit att präglas av en debatt om hur regeringen inte tycks leva upp till sina vallöften. Kritiken från väljarna och oppositionen har varit stor.

- I en mätning från DN/Ipsos (November 2022) ansåg 53 procent av väljarna att regeringen inte levt upp till de löften man gav under valrörelsen.
- I motsvarande mätning för juli månad 2023 – efter det första riksdagsårets avslutande – är siffran 55 procent. ”Känslan är att regeringen sviker sina vallöften” säger Nicklas Källebring, opinionsanalytiker på Ipsos, till DN.¹
- Enligt Ipsos är ett av karaktärsdragen som väljarna anser är typiska hos framför allt Kristdemokraterna, Liberalerna och Sverigedemokraterna, deras oaktsamhet med fakta när de gynnar det egna partiet och politiken.

Men vad är det egentligen som har stoppat just den nuvarande regeringen från att genomföra sina vallöften? Och vad är det som gör att regeringens oaktsamhet med fakta lyfts upp som ett återkommande problem? Är de obekymrade lögnerna här för att stanna, eller gör de bara en kort visit på Rosenbad?

Och vad händer egentligen när en hårdför retorik baserad på känslor möter författningens gråa vardag?

Denna kortrapport syftar till att gå igenom några av högerkoalitionens tydliga löften och sätta dessa i perspektiv.

¹ Väljarnas dom: Regeringen har inte infriat vallöften – DN.se

Är brutna vallöften normalt inom svensk politik?

Forskningen tycks visa att svenska politiker är rätt bra på att hålla vad de lovar, trots att antalet löften ökar.

De senaste tjugo åren har Sveriges partier fyrdubblat sina vallöften och i snitt ger politiska partier hela 149 löften per valmanifest, visar forskning från Göteborgs Universitet.²

- Partier som själva sitter i regering uppfyller största delen av sina vallöften, mellan 80 och 90 procent.
- I koalitionsregeringar ligger det fortfarande högt, förutsatt att partierna har gemensamma valmanifest, om inte så håller man fortsatt mellan 50 och 70 procent av sina vallöften.

Det är ovanligt att partier sätter upp specifika vallöften som är svåra att infria, enligt statsvetaren Elin Naurin.³

- Hon hänvisar till internationella studier som pekar på att erfarna regeringar är något bättre på att formulera löften som lättare går att genomföra.
- Elin säger också att brutna vallöften är något som väljarna brukar komma ihåg då det är så pass ovanligt. "Det är mer troligt att brutna vallöften straffas, så den här diskussionen lär finnas kvar".

² Forskare: Politiker har fyrdubblat sina vallöften | SVT Nyheter

³ Straffar väljarna brutna vallöften? - Godmorgon världen | Sveriges Radio

Valrörelsen 2022 – sämsta valrörelsen hittills

Sverigepriser, falukorvar och högt tonläge är inslag som präglade 2022 års valrörelse. Men om man frågar väljarna beskriver de framför allt valrörelsen med två ord, enligt Dagens Nyheter: Dålig och osmaklig.⁴

- Valrörelsen 2022 får rekordlåg betyg i en undersökning från DN/Ipsos och när väljarna ska bedöma graden av saklighet pekar den i samma riktning.
- Hela 40 procent av de svarande klassar valrörelsen 2022 som osaklig eller mycket osaklig och endast 14 procent har uppfattat budskap och argument som sakliga.

I rapporten *Snabbtänkt – reflektioner från valet 2022* sammanfattar 95 forskare sina intryck av valrörelsen 2022.⁵

- En observation i rapporten är att svenska valrörelsen alltmer har fått en dynamik som gynnar förenklade och tillspetsade resonemang. De hävdar att en effektiv kommunikation har växt fram där man snabbt behöver få ner abstrakt politik till en konkret nivå.
- De hävdar också att politiken präglas alltmer av känslor och välregisserade utspel där opinionsmätningar, valkompassfacit och klickvänliga budskap får allt större betydelse.

Marie Grusell, docent i politisk kommunikation, menar att medierna och i synnerhet de sociala medieplattformarna spelar stor roll.⁶

- De sociala medieplattformarnas algoritmer premierar en viss typ av innehåll, det som sticker ut och får genomslag och är lätt att ta till sig.
- Även den mångåriga politiska journalisten Anette Holmqvist hävdar att en av anledningarna till att regeringen lovade specifika datum kan vara att man vill nå igenom bruset.⁷

4 Väljarnas dom: Valrörelsen 2022 den sämsta hittills – DN.se

5 Välkommen till Snabbtänkt 2022 | miun.se

6 Väljarnas dom: Valrörelsen 2022 den sämsta hittills – DN.se

7 Politikbyråån – Hala som ålar | SVT Play

Det kan konstateras att regeringens vallöften var konkreta, abstrakta och passar väl in på de sociala medieplattformarnas algoritmer, men det var också tydligt att de inte var genomförbara.

- Lena Mellin, Aftonbladet beskriver löftet om högkostnadsskyddet i programmet Politikbyrån på följande sätt; "Att de skulle kunna få något på plats på mindre än 14 dagar efter de tillträdde är ju omöjligt".
- Elisabeth Marmorstein, SVT, är beredd att hålla med och hävdar att regeringen visste att det var ett löfte som var väldigt riskabelt, men att man satsade på det ändå.⁸

⁸ Politikbyrån – Hala som ålar | SVT Play

Fyra löften

Vi kommer nu att gå igenom fyra konkreta exempel på löften som utställdes av de fyra högerpartierna under valrörelsen, för att se hur väl den nuvarande regeringen lyckats leva upp till dem.

HUSHÅLLENS EKONOMI SKA RÄDDAS I GOD TID FÖRE JUL

”Vi kommer se till att högkostnadsskyddet för hushåll och företag mot de extrema elpriserna finns på plats den 1 november. Hushållens ekonomi ska räddas i god tid före jul. Det är gemensamt vallöfte.”⁹

Så löd det första löftet nio dagar innan valet 2022.

- Redan då hävdade många att det var ett djärvt löfte eftersom tiden mellan valet, regeringsförhandlingarna, regeringsbildningen och förslagen torde bli mycket knapp.
- Företag och barnfamiljer höll ut krisen och väntade tålmodigt till första november, men när detta datum började närma sig fick de tänka om. Det visade sig att pengarna i stället skulle börja delas ut februari, hela tre månader efter det planerade datumet.
- Inget av de två löfterna som gjordes i uttalandet blev därmed sant, inget högkostnadsskydd var på plats den första november och julafton blev för många en ekonomisk kris i stället för en räddning.¹⁰
- När regeringen ställdes till svars för att högkostnadsskyddet inte var på plats i tid, visade det sig att löftet innan valet egentligen bara betydde att de var överens om att högkostnadsskyddet skulle vara på plats den första november.

9 Ulf Kristersson – Nu presenterar jag ett nytt vallöfte, för en ny... | Facebook

10 Elpriserna: Högkostnadsskydd kan dröja – trots löftet | SvD

De fyra partierna hade inte förhandlat om några detaljer för införandet av detta, avseende till exempel exakt finansiering eller utformning vilket gjorde att processen drog ut på tiden.¹¹

Men att man behöver förhandla detaljer och utformning på sina politiska förslag är inget nytt, så har politik alltid fungerat.

Löftet om högkostnadsskyddet är väldigt specifikt knutet till olika datum, innan jul betyder senast den 23 december 2022 och 1 november kan inte betyda något annat. Det är också ett känslomässigt argument som träffar enskilda individer, samt ett effektivt sätt att kommunicera som ger väljarna en trygghet i en svår tid. När man lovar ett specifikt datum får man också ner abstrakt politik till en konkret nivå, något som de i rapporten snabbtänkt tar upp var väldigt dominerande i valrörelsen.

DET SKA BLI BILLIGARE ATT TANKA BILEN

Regeringen och Sverigedemokraterna lovade även tydligt innan valet att sänka skatten på diesel och bensin. Moderaterna lovade en sänkning med 5 kronor per liter diesel¹², medan Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna utlovade 9 kronor respektive 10 kronor.¹³

- Det löftet sveks och i den första budgeten som presenterades blev det 41 respektive 14 öre.¹⁴
- Regeringen har även i höstbudgeten för 2023 lagt fram förslag som sänker bensinpriserna, där man räknar på en sänkning på 1,64 kronor nästa år.¹⁵
- Skattesänkningarna i kombination med reduktionsplikten tar partierna närmare sitt löfte, även om de som räknade med en större sänkning kanske inte blir helt nöjda, säger Elisabeth Marmorstein, SVT. Hon hävdar också att det fortsatt är långt ifrån det både Sverigedemokraterna och Kristdemokraterna gick till val på.¹⁶

Även här råder samma situation som med högkostnadsskyddet, nämligen att det inte fanns en ordentlig plan på hur löftet skulle genomföras.

11 Oppositionen lovar elprisskydd i november | SvD

12 Sänk dieselpriset med 5 kronor litern | Moderaterna

13 SD: Sänk dieselpriset med 10 kronor per liter (aftonbladet.se) 9 kronor billigare diesel och 5 kronor billigare bensin | Kristdemokraterna

14 Många är arga för att bensinen inte blev så billig som regeringen och SD lovade – Radio Sweden på lätt svenska | Sveriges Radio

15 SVT Nyheter – HÖSTBUDGET: Hör SVT:s politiska kommentator om beskedet | SVT Play

16 SVT Nyheter – HÖSTBUDGET: Hör SVT:s politiska kommentator om beskedet | SVT Play

- Argument som att det skulle elda på inflationen, och att det är "livsfarligt att föra en expansiv finanspolitik", anfördes av finansminister Elisabeth Svantesson (M) som förklaring till att vallöftet inte infriats.¹⁷

"Ingen kan säga exakt vilken krona det kommer att landa på."

Elisabeth Svantesson, DN 2023-02-11

- Finansministern lyfte även världsmarknadspriset på drivmedel som en parameter för att den utlovade prissänkningen inte gick att genomföra direkt.
- Men mycket fakta om både inflation och världsmarknadspriset fanns på bordet redan innan valet. Ändå valde högerpartierna att gå fram med förslaget som en samlad opposition i valrörelsen.

DET FÖRSTA SPADTAGET FÖR NY KÄRNKRAFT SKA TAS

Något som dominerade och präglade valrörelsen 2022 är byggandet av ny kärnkraft. Ebba Busch nämnde i en debatt innan valet att tio till tolv nya kärnkraftverk ska byggas¹⁸. Regeringen har också satt ett tydligt mål om att det första spadtaget för ny kärnkraft ska tas innan mandatperiodens slut.¹⁹ Detta löfte har sedan upprepats på en presskonferens av Klimat- och miljöministerns Romina Pourmokhtari (L).²⁰

Experter och forskare ifrågasätter dock löftet.

- Dokument från Vattenfalls tidigare projekt som Aftonbladet har tagit del av visar att tidsplanen är snäv och att det oftast tar mycket längre tid att börja bygga kärnkraft.²¹
- Lennart Söder, professor vid Elkraftsystem, hävdar att byggandet av ny kärnkraft tar betydligt längre än de år som är kvar av mandatperioden.²²
- Det är för tidigt att utvärdera huruvida det kommer byggas ny kärnkraft innan mandatperiodens slut. Det kan dock konstateras att experter och

17 Elisabeth Svantesson om löftet om bränslepriserna – DN.se

18 SVT Nyheter – Därför bråkar alla om kärnkraften | SVT Play

19 Dokument avslöjar: Svårt för regeringen att nå kärnkraftsmål (aftonbladet.se)

20 Klimat- och miljöministern tar emot rapport om åtgärder för befintlig och framtida kärnkraft – Regeringen.se

21 Dokument avslöjar: Svårt för regeringen att nå kärnkraftsmål (aftonbladet.se)

22 Experterna om Tidöpartiernas kärnkraftslöften: "Tar betydligt längre tid" | SVT Nyheter

forskare pekar på att tidsplanen är snäv och att det brukar ta betydligt längre tid.

DET HAR BLIVIT DYRT ATT VARA SVENSK

Rimliga priser på matvarorna var något som regeringen och Sverigedemokraterna var överens om innan valet.²³ ”Det har blivit för dyrt att vara svensk” lät retoriken från högerpartierna.²⁴

- En falukorv fick illustrera hur svårt det var för barnfamiljer att få ekonomin att gå ihop och den nya regeringen lovade att man skulle rädda barnfamiljerna ur den tuffa ekonomiska situationen. Med högerpartiernas politik skulle alla ska ha råd med falukorv.

Sedan dess har matpriserna ökat ännu mer och inflationen skenar.

- Skolor larmar om att barnen äter mer mat i skolan.²⁵
- Även stadsmissionen varnar om en ny grupp människor som söker ekonomiskt stöd.²⁶

Det är för tidigt att uttala sig om regeringen lyckas vända utvecklingen. Men det var ett tydligt och konkret vallöfte att barn inte ska gå hungriga, väl symboliserat av en falukorv.

23 Ebba Busch (KD): ”Vi måste ha rimliga priser på köttbullar och falukorv” – YouTube

24 Busch: Ska inte vara så här dyrt att vara svensk (omni.se)

25 Rektorn larmar: Allt fler barn kommer hungriga till skolan | Mitt i

26 Nya grupper söker sig till Stadsmissionen | SVT Nyheter

Några ord om gängvåldet

Utöver de fyra områden som beskrivits i denna rapport bör några ord även ägnas åt frågan om gängvåldet och dödsskjutningarna, som förvärrats under senare år och toppat högerpartiernas anklagelseakt mot de S-ledda regeringarna Löfven och Andersson.

Det är naturligtvis inte rimligt att förvänta sig att någon regering, oavsett partifärg, skulle förmå att bryta denna våldsspiral på något snabbt eller enkelt sätt. Samtidigt finns det – ett år in i Ulf Kristerssons M-ledda regering – heller inget som tyder på att utvecklingen är på väg att vända.

Slutsats

Enligt statsvetare är svenska regeringar bra på att uppfylla sina vallöften. Det betyder att de tre regeringspartierna Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna, rent statistiskt sett bör ha goda chanser att förverkliga sina uttåg. Det är ännu för tidigt att ge ett definitivt utlåtande, men det är lätt att konstatera att regeringen har fått en tuff start.

- Bara ett år efter valet har de brutit mot några av sina viktigaste och mest konkreta vallöften, och lär få svårt att uppnå andra.
- Det kan konstateras att det inte fanns något högkostnadsskydd på plats första november, att svenska hushåll och företag inte fick pengarna till jul och att drivmedelspriserna ännu inte är sänkta till den nivå som utlovades.
- Samtidigt är barnfattigdomen i Sverige högre än någonsin och forskare hävdar att det inte går att bygga ny kärnkraft under en mandatperiod.

Kanske är det så enkelt att när regeringens känslomässiga kommunikation mötte verkligheten blev det en krock som inte var väntad? Kanske fick regeringens känslor, välregisserade utspel och klickvänliga budskap stå i vägen för själva evidensen och den karga, politiska verkligheten?

Att lova konkreta reformer vid specificerade datum, och sedan inte fullfölja detta, är något nytt inom svensk politik.

Högerpartierna använder tydliga och känslomässiga argument, väl kalibrerade för de sociala medieplattformarnas algoritmer, som träffar enskilda individer i en svår tid, men som är svåra att översätta till faktiska, verkningfulla politiska förslag.

Och om en känslomässigt baserad retorik inte kan svara upp mot den grå författningens verklighet, så blir det inget annat än spel för galleriet och brutna vallöften.

Är oförmågan att leva upp till vallöften en ny trend i svensk politik, eller bara något som är här för en kort visit? Det återstår att se.

Tankesmedjan

Tiden vill stimulera progressiv debatt kring de avgörande utmaningar som samhället står inför: klimatomställning, trygghet i förändring och minskad ojämlikhet.

Tankesmedjan Tiden vill visa att det är möjligt att driva progressiv politik i en tid som är både globaliserad och lokal. Vi vill visa att en sådan politik varken behöver vara dogmatisk, låst vid sin historia eller ett resultat av kortsiktiga kampanjstrategier och triangulering.

Vi deltar i den politiska debatten, analyserar samhällsproblem, tar fram rapporter med reformförslag och ordnar seminarier.

Tankesmedjan Tiden ger även ut den socialdemokratiska idétidskriften Tiden.

tankesmedjan
TIDEN